

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Gunborg Kristiansson

Laglottens vara eller inte vara?

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Universitetslektor Eva Ryrstedt

Familjerätt

HT 2005

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte	4
1.2 Avgränsning	5
1.3 Metod och material	5
2 LAGLOTTSINSTITUTET	6
2.1 Laglottens vara eller inte vara i vårt moderna samhälle	7
2.1.1 Sett ur samhällets synvinkel	7
2.1.1.1 Ekonomisk stabilitet för samhället	7
2.1.1.2 Samhället struktur har ändrats genom åren	8
2.1.2 Sett ur förälderns/arvlåtarens synvinkel	8
2.1.2.1 Ekonomisk frihet att skifta kvarlåtenskapen efter egen vilja	8
2.1.2.2 Då arvet gör mer skada än nytta.	9
2.1.2.3 Har bröstarvingarna ovillkorlig rätt till arv?	9
2.1.3 Sett ur barnets/bröstarvingens synvinkel	9
2.1.3.1 Är laglotten ett försörjningsskydd för avkomlingarna?	10
2.1.3.2 Är det lika villkor för alla bröstarvingar?	10
2.1.3.3 Hur stor är risken för påverkan av förälder utifrån samhället?	10
3 FÖRSÖK TILL AVSKAFFANDE AV LAGLOTTEN	12
3.1 Förslag till ändringar av laglottsinstitutet i SOU 1964:35	12
3.2 Förslag till avskaffande av laglottsinstitutet i SOU 1981:85	12
3.3 Proposition 1986/87:1 där förslås att laglottsinstitut avskaffas	13
3.4 Motionsyrkande 1996/97 med förslag att avskaffa laglottsinstitutet	14
3.5 Argument från det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996	15
4 LAGÄNDRINGAR SOM BERÖR LAGLOTTEN.	17
4.1 Lagändring i 1928 års lag om arv angående laglottsinstitutet	17
4.2 1958 års Ärvdabalks ändringar gällande laglottsinstitut rörande adoptivbarn	19
4.3 De utomäktenskapliga barnens rättigheter i 1969 års ändring i Ärvdabalken	20

4.4	Förslag till ändring av laglottsinstitutet i 1987 års Äktenskapsbalk till efterlevande makes fördel	20
5	KOMPARATION MED ENGLAND	23
5.1	Engelsk arvsrätt	24
5.2	Svensk arvsrätt	27
5.3	Vad är skillnaden mellan Sveriges och Englands arvsrätt?	28
6	ANALYS	30
6.1	Vem har haft det starkaste skyddet mellan bröstarvinge och efterlevande make?	30
6.1.1	Laglottsinstitut är djupt förankrat i tradition – systemet förlegat?	31
6.1.2	Behövs till försörjning – det finns andra skydd?	31
6.1.3	Särkullbarnen glöms bort – separat lagstiftning för särkullbarn?	32
6.1.4	Släkten i första hand – legala arvsordningen skyddar släkten?	33
6.1.5	Begränsa med laglott – fri disposition?	33
6.1.6	Rättvisa mellan bröstarvingarna – arvlåtaren kan skriva testamente till en av bröstarvingarna?	34
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	35

Sammanfattning

Varför finns laglotten kvar trots flera försök att avskaffa den?

Kan det vara styrkan i familjeenheten som gör att det fortfarande finns laglott? Numera är familjerna ibland väldigt splittrade på grund av skilsmässor och nya förhållanden vilket talar för ett avskaffande av laglotsinstitutet eftersom det blir så många olika föräldrar inblandade i ett barns liv.¹

Under mina studier av laglotten har jag stött på samma argument för och emot laglottens existens gång på gång. Det finns kanske inte så mycket att välja på. Bröstarvingarnas förespråkare vill behålla laglottssystemet och framför argumenten att det är djupt förankrat i traditionen och att det kommer att vara svårt att ändra på. De som ser till efterlevande makens bästa, argumenterar istället för att laglottssystemet är förlegat och passade bättre in i det samhälle som fanns när det infördes.²

Nästa argument för ett laglotsinstitut är att det krävs för att försörja bröstarvingarna eller att de är i behov av det för utbildning, vilket stämde när laglotten tillkom. Medelåldern var då lägre och människor dog i ung ålder av sjukdomar, som idag går att bota, arbetet slet också hårdare på människorna. När arvlåtaren dog efterlämnade denne således ofta små barn. Det finns även idag, familjer som har omyndiga barn när arvlåtaren dör. Det är dock inte lika vanligt som förr och beror ofta på att arvlåtaren har flera barnkullar. Det finns också idag försäkringar och andra skydd. I dagens samhälle, när bröstarvingarna ofta är 50 år eller mer, har de förhoppningsvis hunnit skaffa sig en stabil ekonomi och är inte i behov av sin laglott för försörjning. Vid det tillfället är efterlevande make i större behov att få sitta i orubbat bo.³

De som är för laglotsinstitutets behållande, argumenterar att särkullbarnen helt skulle glömmas bort om laglottssystemet inte fanns. De har rätt till arv efter sin far, även om de aldrig har träffat honom, kanske på grund av att de är resultatet av en tillfällig förbindelse. Motargumentet blir då att det finns möjlighet att lagstifta separat för särkullbarn, för att de inte skall komma i kläm, eftersom det under sådana omständigheter skulle vara orimligt att fadern skulle tvingas ge dem en del av sin kvarlåtenskap genom laglott. Efterlevande make blir lidande om det dyker upp en bröstarvinge som inte varit aktuell innan.⁴

Ett annat argument för laglottens bevarande som återkommer, är att släkten skall komma i första hand, då blodsbanden uppfattas som starkast. Där är oron för en obegränsad rätt att testamentera stor. Laglotten gör att

---

¹ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996, s 549.

² Saldeen Åke, Arvsrätt, 2006, s 17.

³ Saldeen Åke, Arvsrätt, 2006, s 66.

⁴ SOU 1981:85, s 207.

bröstarvingarna får behålla en del av arvet, ifall arvlåtaren testamenterar bort mer än den disponibla kvoten av kvarlåtenskapen. Det kan vara ett bra argument om det finns släktgårdar, som kan ha varit i familjens ägo i flera hundra år, eller om det finns en näringsverksamhet. Motargumentet till att slakten skall ha företräde framför någon utomstående, är att det skall gå enligt den legala arvsordningen om arvlåtaren så begär. I så fall skriver han inte något testamente till någon utomstående, är däremot hans vilja att något skall tillfalla en utomstående eller enbart den efterlevande maken, så borde hans vilja respekteras.⁵

Bröstarvingarnas förespråkare är eniga om att man med laglotten bör begränsa arvlåtarens möjligheter att fritt disponera över sin kvarlåtenskap. De som ser till efterlevande makes bästa argumenterar i detta fall för, att eftersom vi råder över våra tillgångar i livet, borde vi fritt kunna bestämma över dem även efter döden. Det tillhör det förgångna att begränsa arvlåtarens frihet med ett laglottssystem.⁶

Det kommer antagligen att dröja mycket länge innan laglottssystemet kommer att förändras. Vi måste få ett öppnare samhälle, som inte håller så hårt på tradition om det skall kunna förändras. Vi har den möjligheten att bröstarvingarna inte påkallar jämkning av ett testamente, utan väljer att respektera arvlåtarens vilja. Då har arvlåtaren fått bestämma över sin kvarlåtenskap även efter han avlidit. Stödet i samhället för efterlevande make ökar och det kan sluta med att laglotten får ge vika, att även efterlevande make kan känna en trygghet i det svenska rättssystemet. I så fall kommer särkullbarnen att hamna i samma ställning som legala bröstarvingar och tvingas vänta på efterarv från den sist avlidna maken.

---

⁵ Saldeen Åke, Arvsrätt, 2006, s 22.

⁶ Saldeen Åke, Arvsrätt, 2006, s 16.

Förkortningar

ÄB
AL
SOU
Prop

Ärvdabalken
Lag (1928:281) om arv
Statens offentliga utredning
Proposition

1 Inledning

Mitt intresse för laglotten uppkom när jag läste om miljonären som var tvungen att låta barnen få 6 miljoner var i laglott av hans kvarlåtenskap.

Han tyckte det hade räckt med 1 miljon för att inte förstöra deras vilja att försöka åstadkomma något själv. Han kunde göra av med kvarlåtenskapen innan han dog men 50 miljoner tar tid att göra av med och det kändes kanske inte rätt att göra av med dem bara för att inte barnen skulle få dem.⁷

Den paragraf som mitt arbete skall handla om är ÄB 7:1 som lyder ”hälften av den arvslott, som enligt lag tillkommer bröstarvinge, utgör hans laglott” Paragrafen gäller alla bröstarvingar oavsett om de är eller inte är gemensamma för arvlåtaren och efterlevande make. Dessutom gäller bestämmelserna om arvlåtaren var ogift, om han hade barn utom äktenskap eller var änking eller änka.⁸

Problemet är att om vi råder över våra tillgångar hela vårt vuxna liv borde vi göra det även efter döden och själva få bestämma var vår kvarlåtenskap skall hamna.

Nu för tiden är förutsättningarna inte längre de samma som när laglottssystemet infördes. Bland annat var livslängden på befolkningen kortare, och det hände ofta att det, när familjeförsörjaren dog, fortfarande fanns omyndiga barn i familjen som behövde försörjning. Numera är medelbröstarvingen 50 år eller mer, denne har vid denna ålder troligen egen försörjning, och är inte i behov av laglotten på samma vis som bröstarvingen var innan.⁹ I och med det borde arvlåtaren få sin fria rätt att bestämma över hela sin kvarlåtenskap och inte bara den disponibla delen.

Möjligheten för bröstarvingen att avstå från sin laglott till förmån för testamente finns redan idag. Det bästa vore att helt och hållet låta arvlåtaren själv få bestämma var kvarlåtenskapen skall gå. Ett testamente brukar kallas den dödes sista vilja och då borde det väl också vara så, att man av respekt till den döde, låter dennes vilja råda.¹⁰

1.1 Syfte

Mitt syfte är att se vilka argument som funnits under 1900 – talet för att avskaffa laglottsinstitutet, och vilka argumenten har varit för att behålla densamma. Jag avser även att i denna uppsats undersöka hur dessa argument har återkommit genom årtiondena och om motargumenten varit de samma varje gång.

---

⁷ Saldeen Åke, Arvsrätt, 2001, s 100.

⁸ Walin Gösta, Kommentarer till Ärvdabalken, 2000, s 17.

⁹ SOU 1925:43, s 301.

¹⁰ Saldeen Åke, Arvsrätt, 2006, s 19.

1.2 Avgränsning

Avgränsningen för min uppsats gäller 1900 – talet och framåt, med en liten historisk tillbakablick före 1900 – talet, av den orsaken att man skall få inblick i hur det hela började. Jag har avgränsat min uppsats till att behandla endast laglotten och ej hela arvsloten, eftersom det endast är laglotten som en bröstarvinge aldrig kan förlora genom att den kränks av testamente. Dispositionen är att först se det ur de inblandades olika synvinklar, och därefter går jag igenom vilka tidpunkter det har varit på tal om att avskaffa laglotten och vilka lagar som blivit ändrade på grund av detta. Avslutningsvis gör jag en komparation med England för att se varför de har valt att ha det tvärt om genom att låta testamentet komma i första hand. I analysen skall jag försöka diskutera de olika argumenten mot varandra, och redogöra för vilken slutsats jag kommit fram till under arbetet med min uppsats.

1.3 Metod och material

Metoden jag använder i min uppsats är den rättsdogmatiska. Materialet till uppsatsen har jag hämtat från lagtext, propositioner, och doktrin. Jag börjar min uppsats med att se hur olika parter i samhället uppfattade laglottsinstitutet. Därefter har jag studerat de olika förarbetena där det varit förslag till att avskaffa laglottsinstitutet. Därefter har jag gått igenom de olika lagar som har haft att göra med olika ändringar knutna till laglottsinstitutet. I detta stycke har jag använt rättshistorisk metod för att följa debatten i kronologisk ordning. Slutligen har jag komparerat med England angående deras arvsrätt kontra den svenska arvsrätten.

2 Laglottsinstitutet

Regler om laglotten återfinns i Ärvdabalken 7:1 och lyder som följer ”hälften av den arvslott, som enligt lag tillfaller bröstarvinge, utgör hans laglott”. I början var det så att enligt 1857 års förordning delades kvarlåtenskapen i dess helhet i två hälfter, den disponibla kvoten och laglotten. Den senare tillkom bröstarvingarna gemensamt, att fördelas mellan dem efter arvsordningens regler. Det var dock att märka, att den del som utgjorde det laglottskyddade arvet var sådan att arvlåtares testationsmöjligheter kunde utökas. Förutsatt att bröstarvingarna godkände detta, kunde testationsmöjligheterna avse upp till hela kvarlåtenskapen.¹¹

Huvudprinciperna i det nuvarande laglottssystemet är att laglotten tillkommer endast arvlåtarens barn, och skulle det vara så att detta är avlidet, inträder dess barn alltså arvlåtarens barnbarn och så vidare. Detta sker enligt reglerna om istadarätt. Med laglott menas den delen av en bröstarvinges arvslott som inte kan tas ifrån honom genom testamente, och är hälften av arvslott. Begreppet laglott hänför sig på så sätt endast till den enskilde bröstarvingen. Summan av laglotterna blir hälften av kvarlåtenskapen, resten av den brukar kallas den disponibla kvoten, eftersom det är den delen vilken arvlåtaren fritt kan förfoga över genom testamente.¹²

En laglotsberättigad arvinge kan göra laglottskyddet gällande oberoende av samarvingarna. Ofta är denne nödsakad att åberopa rätten till laglott just mot dem. Det har emellertid ansetts följdriktigare att beteckna laglotten som hälften av den arvslott som enligt lag tillkommer bröstarvinge. Laglotten utgör en viss kvotdel av det värde som kvarlåtenskapen representerar.¹³ Laglotten innebär inte rätt till ett visst föremål eller andel i särskilda tillgångar, som till exempel fastigheter, värdepapper och liknande. Laglotten är inte kränkt när bröstarvingen kan, trots testamente, få ut så mycket egendom att denna i värde uppgår till halva hans arvslott. I sådan grad är laglotten endast en värderätt. Men bröstarvingen kan kräva, att utfå laglotten i sådan egendom, vilken han fritt kan förfoga över.¹⁴ Bröstarvingen behöver inte nöja sig med egendom, som är belagd med förvaltningsinskränkning, även om egendomen trots inskränkningarna skulle (i pengar) vara värd lika mycket som laglotten. Det viktiga är vilka egendomsvärden, som skall läggas till grund för laglotsberäkningen. Laglotsberäkningen skall ske efter värdet vid den tidpunkten då boet är utrett.¹⁵

---

¹¹ Wallin Gunvor, Testamentsrätt, 1976, s 11.

¹² Saldeen Åke, Arvsrätt, s 110.

¹³ Walin Gösta, Kommentarer till Ärvdabalken, 2000, s 168.

¹⁴ ÄB 7:5.

¹⁵ Saldeen Åke, Arvsrätt, s 111.

2.1 Laglottens vara eller inte vara i vårt moderna samhälle

I detta avsnitt skall utredas hur laglottssystemet passar in i det moderna samhället och vilken effekt, om någon, de har på den ekonomiska strukturen i detta samhälle. Laglotten skall också utvärderas utifrån de olika parternas perspektiv, och vilka alternativa lösningar som skulle kunna tillfredsställa deras respektive behov.

2.1.1 Sett ur samhällets synvinkel

Arvsreglerna utformning kan få stor betydelse för samhällets uppbyggnad och i detta stycke skall utredas hur laglottens existens samspelar med samhället i övrigt.

2.1.1.1 Ekonomisk stabilitet för samhället

Reglerna om succession vid dödsfall berör viktiga och betydelsefulla förhållande för samhällets struktur. Idén om en succession förutsätter att vi har ett dylikt samhällssystem med dessa strukturer. Under arvlåtarens livstid har vissa ekonomiska värden varit knutna till honom, och de måste vid hans död få en ny anknytning. Man kan säga att arvsrätten bygger på en privat äganderätt.¹⁶ Tänker man på privategendom, som en av de viktigaste grundvalarna för produktionsordningen, kan man konstatera att detta system behöver regler för de ekonomiska värdenas överflyttning vid dödsfall. De successionsrättsliga reglernas innehåll blir därför av stor vikt. En väl genomtänkt uppbyggnad av reglerna höjer samhällssystemet funktionsduglighet, genom att främja initiativ, produktionsenergi, klok hushållning och en känsla av ansvar inför framtiden.¹⁷ Ett samhälle utan ett system för arvsrätt verkar vara svårt att tänka sig. Under Sovjetunionens tid fanns också där ett arvsrättsystem även om det var mycket begränsat jämfört med kapitalistiska stater.¹⁸

Rättsystemen har sedan länge uppvisat en legal arvsordning, enligt vilken arvsrätt grundas främst på släktskap med arvlåtaren. Det kan också grundas på äktenskap med arvlåtaren. Den legala arvsordningen kompletteras genom vidsträckt möjligheter för arvlåtaren att fritt disponera över sin egendom. Detta sker genom testamente som helt eller delvis utser andra arvingar än de legala arvingarna. Bröstarvingarna skyddas från att bli arvlösa genom sin laglott. Statens arvsrätt i teknisk mening spelar i de flesta länder en begränsad roll. I Sverige har statens arvsrätt förvandlats till en arvsrätt för den, för särskilda ändamål avsedda Allmänna arvsfonden.¹⁹

---

¹⁶ Saldeen Åke, Malmström Åke, Successionsrätt 1991 s 14.

¹⁷ Saldeen Åke, Arvsrätt, 2006, s 16ff.

¹⁸ Saldeen Åke, Malmström Åke, Successionsrätt, 1991, s 15.

¹⁹ Saldeen Åke, Malmström Åke, Successionsrätt, 1991, s 16.

2.1.1.2 Samhället struktur har ändrats genom åren

Samhällets struktur har ändrats sedan 1857 då laglotten infördes. Vid den tidpunkten behövdes den för att familjerna själva skulle försörja sina bröstarvingar. Samhället har förändrats på 150 år, det har inte laglottssystemet gjort.²⁰ Samhället har nu ett skyddsnät för alla individer, och har satt upp olika regler för hur människan skall behandlas, vid olika tillfällen i livet, när man inte kan skaffa uppehälle åt sig själv. Man kan då till exempel uppbära socialstöd. Ingen skall behöva svälta, (även om kanske verkligheten är en annan), men numera har arv inte speciellt stor betydelse för en individs överlevnad.

2.1.2 Sett ur föräldrarnas/arvlåtarens synvinkel

Detta avsnitt rör arvlåtarens intresse av att själv kunna fördela den egendom som denne arbetat ihop under sin livstid, utan att begränsas av rättsregler.

2.1.2.1 Ekonomisk frihet att skifta kvarlåtenskapen efter egen vilja

En arvlåtare har under bröstarvingarnas uppväxt försörjt dessa, om vi utgår från normalsituationen. Då vore det väl ändå lämpligast att arvlåtaren får bestämma vad han vill göra med den kvarlåtenskap, som han efterlämnar. Han kanske vill skänka den till välgörande ändamål eller något annat som han ägnat mycket uppmärksamhet åt under livet. Bröstarvingarna är inte alltid de som är mest i behov av ett arv, de flesta av dem är vuxna och har redan en ordnad ekonomi. I ett sådant fall borde arvlåtaren få bestämma över sin kvarlåtenskap efter egen vilja.²¹ Arvlåtaren vill kanske hellre ge sin kvarlåtenskap till barnbarnen som har större nytta av den än deras föräldrar, eftersom föräldrarna redan är i den åldern när de har en ordnad ekonomi. Barnbarnen däremot är i den delen av livet när de håller på att forma sitt liv, och är då i större behov av ekonomiskt tillskott än sina föräldrar.

Lagstiftaren har inte velat ge arvlåtaren friheten att kunna göra som han vill med kvarlåtenskapen, utan har begränsat honom med laglotten. Detta på grund av att han skall tvingas lämna en viss del av sin kvarlåtenskap till sina ättlingar.²² Ifall laglotten avskaffades skulle arvlåtaren få friare händer med sin kvarlåtenskap, och skulle inte tvingas lämna arv till arvingar som varken förtjänar eller behöver arva alls, eller i alla fall en så stor del.²³

---

²⁰ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996 s 542.

²¹ SOU 1981:85, s 208.

²² Betänkande 1986/87:LU 18.

²³ SOU 1981:85, s 209.

2.1.2.2 Då arvet gör mer skada än nytta.

När man är förälder vill man sitt barns bästa, i fall där bröstarvingen skulle vara psykiskt sjuk eller har något liknande problem, har han inte så stor glädje av något arv. I så fall bör arvlåtaren själv kunna få råda över sin kvarlåtenskap.²⁴ Även i de fall där bröstarvinge missbrukar alkohol, narkotika eller något liknade gör ett arv göra mer skada än nytta.²⁵ Då bör man fundera på, om det inte vore bättre med frihet, för arvlåtaren att bestämma över sin kvarlåtenskap. För att detta skall fungera så måste det dock vara dokumenterat att personen lider av sjukdom eller missbruk, för att arvlåtaren skall kunna ”stryka” deras laglott.

2.1.2.3 Har bröstarvingarna ovillkorlig rätt till arv?

Det hindrar arvlåtarens testamentariska frihet, att bli begränsad utav laglotten.²⁶ Problemet är emellertid inte så stort eftersom det i de flesta fall är arvlåtarens vilja att det går efter den legala arvsordningen. Det är mycket sällan någon använder sig av testamente mot sina bröstarvingar, endast i de fall då det uppstått osämja mellan arvlåtaren och bröstarvingarna kan arvlåtaren i så fall vara i tron att han kan göra bröstarvingarna arvlösa med testamente²⁷

Skulle nu denna ovillkorliga rätt upphöra så står det arvlåtaren fritt att disponera sin kvarlåtenskap efter egen vilja, och då kan det vara troligt att han låter bröstarvingarna dela på den. Skillnaden är då att han har gjort ett val, det har han inte under nuvarande förutsättningar. Under nuvarande förutsättningar har han den möjligheten att när alla bröstarvingarna fått sin del av kvarlåtenskapen kan han testamentera bort den disponibla kvoten till en enskild bröstarvinge.²⁸

Bröstarvingarna har laglig rätt till del av kvarlåtenskapen, oavsett vilken relation de har till arvlåtaren och hur deras personliga omständigheter ser ut. Exempel på sådana situationer kan vara när det inte finns någon relation alls till arvlåtaren, på grund av att de aldrig har träffats eller att de inte haft kontakt på väldigt länge på grund av osämja eller för långt avstånd.

2.1.3 Sett ur barnets/bröstarvingens synvinkel

I detta avsnitt skall utredas vilket intresse barnen har av att ärva sin laglottsskyddade del av föräldrarnas egendom, och hur sådana intressen skulle kunna tillfredsställas på andra sätt.

---

²⁴ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996 s 543.

²⁵ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996 s 543.

²⁶ ÄB 7:1.

²⁷ SOU 1981:85, s 209.

²⁸ Saldeen Åke, Arvsrätt, s 22ff.

2.1.3.1 Är laglotten ett försörjningsskydd för avkomlingarna?

Laglotten som ett försörjningsskydd var dess mening och syfte när den infördes. Det fungerar dock inte i dagens samhälle att arvlåtaren skall begränsas när han skall dela upp sin kvarlåtenskap. Bröstarvingarna som efterlämnas idag är både äldre och har för det mesta redan en ordnad ekonomi.²⁹ Försörjningsskyddet behövdes på den tiden då laglottsinstitutet infördes, eftersom levnadsstandarden då var en helt annan och många avled unga på grund av sjukdomar och livslängden generellt sett var kortare. Ofta var det familjeförsörjaren som avled och då fanns laglotten som ett skydd för eventuella omyndiga barn.³⁰ Nutidens bröstarvingar är inte på samma sätt beroende av laglotten för sin försörjning. Det finns idag många andra sätt att få hjälp om man har det svårt eller är utslagen.

2.1.3.2 Är det lika villkor för alla bröstarvingar?

Likhet mellan bröstarvingar är en rättighet som kan diskuteras. Enligt lag skall det vara exakt lika, men i verkligheten kan det vara olika. Även om alla får sin laglott, så är det ingenting som hindrar att arvlåtaren testamenterar resten av kvarlåtenskapen till en bröstarvinge, så länge alla fått sin laglott.³¹ En skillnad som vi aldrig kommer ifrån är att särkullbarn har rätt att få ut sin laglott direkt efter föräldrarnas död. När det finns gemensamma bröstarvingar så får de vänta, tills båda föräldrarna är avlidna. Vid den tiden då efterlevande make avlider finns det kanske inget kvar att dela på. Bröstarvingarna får endast begära jämkning om arvlåtaren skrivit testamente som kränker deras laglott.³²

2.1.3.3 Hur stor är risken för påverkan av förälder utifrån samhället?

Risken för påverkan utifrån är alltid ett problem för bröstarvingarna. Laglotten är ett hinder för att allt inte skall försvinna och den är således en säkerhet för bröstarvingarna. Även om en utomstående lyckas övertala arvlåtaren att testamentera allt till denne, så sätter laglotten gränser för testamentet, och bröstarvingarna får vad de har rätt till.³³ Det är stor risk när arvlåtaren har kontakt med en och samma person som hjälper honom med de dagliga sysslorna t.ex. hemhjälp. Det händer ofta att arvlåtarna vill testamentera kvarlåtenskap till hemhjälp och dylika för att de har funnits där varje dag, vilket kanske inte barnen har. Även om det är dennes arbete, så kan en djup vänskap uppstå, och arvlåtaren vill då att hemhjälpen skall ärva kvarlåtenskapen.³⁴ Arvlåtaren kan även bli lurad att testamentera bort pengar, till exempel till välgörande ändamål som kanske inte är det utan

---

²⁹ SOU 1981:85, s 207.

³⁰ SOU 1981:85, s 208.

³¹ SOU 1981:85, s 208.

³² SOU 1981:85, s 207.

³³ SOU 1981:85, s 207.

³⁴ SOU 1981:85, s 207.

bara en täckmantel för något annat. Vid sådana fall blir rätten till laglott ett skydd för bröstarvingarna, som då kan kräva jämkning av testamentet.³⁵

---

³⁵ SOU 1981:85, s 211.

3 Försök till avskaffande av laglotten

Flera försök har gjorts att avskaffa laglotten i modern tid, och i detta avsnitt skall jag redogöra för de förslag som lagts i ämnet under 1900-talet.

3.1 Förslag till ändringar av laglottsinstitutet i SOU 1964:35

I utredningen³⁶ ville familjelagsakkunniga förbättra för makar på bekostnad av bröstarvingarnas laglott. Deras invändningar var att den unga generationen i ekonomiskt hänseende hade en helt annan ställning än innan. Möjligheterna till bidrag till studier hade förbättrats, och förmågan att uppnå relativt goda löner i sitt arbete på ett tidigt stadium är också en sak som talar mot att behålla laglottsinstitutet. Det behövs inte heller längre något eget kapital för långvariga studier, genom möjligheten att uppbära studiebidrag. Därför skulle den delen av arvet istället kunna tillfalla efterlevande make som är i större behov därav.³⁷ Genom detta skulle makens försörjningsbehov bli bättre tillgodosett än förut. Efterlevande makes behov är inte inskränkt enbart till skälig inkomst, utan omfattar även anspråk på bostad och visst lösöre. Maken har ett berättigat krav att inte i någotdera hänseendet behöva sänka sin levnadsstandard till förmån för bröstarvingarna.³⁸

3.2 Förslag till avskaffande av laglottsinstitutet i SOU 1981:85

Familjelagsakkunnigas skäl för ett avskaffande av laglotten var att de motiv som en gång berättigat, att vi skulle ha laglottsinstitut, som grundat ett skydd för bröstarvingarnas anspråk på arv, har väsentligt försvagats till följd av samhällsutvecklingen.

Nya omständigheter har tillkommit, som talar för att utvidga möjligheten att genom att med testamente förordna om kvarlåtenskapen utan hinder av laglotsanspråk. I första hand skulle avskaffandet av laglottsinstitutet bidra till en starkare ställning för den efterlevande maken. Makar och samboende skulle då i händelse av dödsfall kunna åstadkomma den bästa lösningen för dem genom testamente. Den efterlevande maken eller sambon skulle då kunna sitta kvar i oskiftat bo. Under dessa omständigheter skulle

---

³⁶ SOU 1964:35.

³⁷ SOU 1964:35, s 364.

³⁸ SOU 1964:35, s 364ff.

bröstarvingarna ändå till slut få sitt arv. Ett sådant förordnande skulle kunna innebära att bröstarvinge inte genast kunde få ut sitt arv efter den först avlidne, utan fick tillträde först efter den efterlevandes bortgång.³⁹

3.3 Proposition 1986/87:1 där förslås att laglottsinstitut avskaffas

Familjelagssakkunnigas förslag i denna proposition⁴⁰ var att laglottsinstitutet skulle avskaffas. Det främsta skälet till familjelagssakkunnigas förslag att avskaffa laglottsinstitutet, var att det skulle bidra till att stärka den efterlevande makens ställning. De sakkunniga argumenterade för att ingen längre är beroende av ett arv efter föräldrarna för sin försörjning. De framhöll också att reglerna om laglottsinstitut tillkom vid en tidpunkt när innehavet av fast egendom hade en större betydelse för människors trygghet och försörjning än vad det har idag. Därför argumenterar de att rätten att göra den inskränkning i ett testamente som laglottsinstitut innebär är föråldrad.⁴¹ Strukturen i samhället är inte längre som den var förr. Detta blir till bröstarvingens nackdel, eftersom stödet i samhället blir starkare och starkare för efterlevande make, att denne skall få behålla sin position även efter det att den andra maken avlidit.⁴²

Nästan alla remissinstanser var dock ändå överens om att laglottsinstitutet borde behållas, för att laglotten ger ett skydd för bröstarvingen mot arvlåtarens testamentariska förordanden. En arvlåtare kan inte göra en bröstarvinge arvlös. Liknade regler finns i alla nordiska länder, och i så fall skulle Sverige (om laglottsinstitutet avskaffades) skilja sig från de andra nordiska länderna när det gällde lagstiftning om laglottsinstitutet.⁴³

Laglottsinstitutet har två syften, det ena att åt närmaste släktingar bevara en del av den avlidnes kvarlåtenskap. Grunden för det är den ekonomiska och sociala samhörighet som normalt föreligger mellan arvlåtare och bröstarvingen. Det andra syftet är att skapa rättvisa inbördes mellan bröstarvingarna. På detta sätt förhindras att arvlåtaren genom testamente alltför mycket gynnar en eller flera på de andra bröstarvingarnas bekostnad.⁴⁴

Det som de sakkunniga argumenterade för var att efterlevande makes ställning skulle stärkas. Det ekonomiska bandet mellan makar förutsättes vara starkare än bandet mellan arvlåtaren och bröstarvingarna. De naturliga förutsättningarna gör då att det skall vara efterlevande maken som skall ha bestämmande över arvlåtarens kvarlåtenskap, eftersom de tidigare har

---

³⁹ SOU 1981:85, s 211.

⁴⁰ Prop. 1986/87:1.

⁴¹ Prop. 1986/87:1, bilagedelen s 4.

⁴² Prop. 1986/87:1, bilagedelen s 4.

⁴³ Prop. 1986/87:1, s 80.

⁴⁴ SOU 1981:85, s 207.

förvaltats egendomen tillsammans.⁴⁵ En stor risk med förslaget om att avskaffa laglottsinstitutet är att detta kan drabba barn till arvlåtaren som inte också är andra makens barn. Det kan vara fråga om barn från tidigare äktenskap eller barn där föräldrarna inte är gifta med varandra. Det kan finnas orsaker till varför arvlåtaren vill utesluta dem med testamentariska förordnande till exempel bristande kontakt, påverkan från nuvarande familjen eller motsättningar mellan tidigare make eller barnen. Slutligen kommer det faktum att i de andra nordiska länderna har de ställt sig avvisande till avskaffandet av laglottsinstitutet, vilket talar för att behålla laglottsinstitutet.⁴⁶

3.4 Motionsyrkande 1996/97 med förslag att avskaffa laglottsinstitutet

Vid riksdagens årsmöte 1996/97 förelåg ett motionsyrkande om att laglottsinstitutet skulle avskaffas. Skälen till avskaffande var att motionären tyckte att det var helt fel att bröstarvinge skulle ha ovillkorlig rätt till arv. Ett exempel på detta, som motionären gav, var en kvinna vars enda bröstarvingar var hennes två barnbarnsbarn som bodde i USA och som hon aldrig hade träffat. Hon önskade att hennes lilla sparkapital skulle tillfalla ett djursjukhus i staden där hon bodde. Ett annat exempel var en man som blivit misshandlad en längre tid av sin vuxne son, och önskade att kvarlåtenskapen skulle tillfalla brottsofferjouren istället för sonen.⁴⁷

Vad gällde lagrådets kommentarer, så hänvisade de till sitt av riksdagen godkända betänkande.⁴⁸ Där erinrades det om att laglottsinstitutet har två syften, dels det att bevara en del av den avlidnes kvarlåtenskap åt dennes närmaste släktingar och dels att skapa rättvisa mellan bröstarvingarna inbördes, genom att förhindra att arvlåtaren genom testamente gynna någon eller några bröstarvingar på de övrigas bekostnad.⁴⁹ Laglotten ansågs inte längre lika viktig som ekonomisk garanti. Den hade dock inte spelat ut sin roll för bröstarvingarna, utan hade fortfarande betydelse för särkullbarn, eftersom föräldrar kan vilja prioritera egna gemensamma barn före barn från tidigare äktenskap. Skulle laglottsinstitutet avskaffas skulle det stå makar fritt att utesluta särkullbarn från arvsrätt. Det att arvsrätten är djupt förankrad i det allmänna rättsmedvetandet och att det i detta avseende i princip råder nordisk rättslikhet är också skäl av vikt för att behålla laglottsinstitutet. På grund av detta avstyrkte lagrådet bifall till denna motion.⁵⁰

---

⁴⁵ SOU 1981:85, s 207.

⁴⁶ Prop. 1986/87:1, s 80.

⁴⁷ Saldeen Åke, Civilrätt, s 100ff.

⁴⁸ Betänkande 1986/87:LU 18.

⁴⁹ Betänkande 1986/87:LU 18.

⁵⁰ Betänkande 1986/87:LU 18.

3.5 Argument från det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996

Här följer några olika argument om laglottsinstitutets vara eller inte vara. Hämtade från det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm den 21-23 augusti 1996.

Situationer där laglotsreglerna kan ses som nödvändiga eller åtminstone framstår som befogade, förekommer i det praktiska rättslivet. Det är enligt tingsfiskalen Thomas Johansson en av Sveriges representanter vid det nordiska juristmötet, när ett barn är född utom äktenskap, med hänsyn till barnets rättsliga ställning och förhållande till sin far, som laglotsreglerna behövs.⁵¹ När kvarlåtenskapen består till väsentlig del i pengar eller andra tillgångar vilka är lätta att omsätta i pengar, fungerar laglottssystemet tillfredställande. Likhetsprincipen mellan arvingar finns för att hindra osmaklig konkurrens. Det är också ett tillfälle när det är en fördel att ha laglottssystemet. När det finns särkullbarn efter arvlåtare, som dessutom efterlämnar en make och gemensamma bröstavingar är det rimligt att ha laglotsreglerna. En annan situation är när arvlåtaren efterlämnar omyndiga barn, som inte hunnit få tillräcklig utbildning eller ett arbete, eller att arvlåtaren efterlämnar en mindre förmögen make. Där har laglottssystemet betydelse.⁵²

Det finns situationer där laglotsreglerna är skadliga eller åtminstone ger ett orättvist resultat, enligt Thomas Johansson. Den viktigaste situationen, där lagreglerna är ett problem, är när arvlåtaren har det mesta av sin kvarlåtenskap i näringsverksamhet. Laglotsreglerna kan också vara ett hinder när det gäller mycket stora tillgångar som är bundna i fast egendom med låg avkastning, då det kan uppstå problem med finansieringen, av den del av arvet, som skall tillfalla de arvingar som inte skall överta verksamheten.⁵³

Lider arvlåtarens barn av psykisk sjukdom eller liknade svaghetstillstånd har de ingen större glädje av arvet. Likaså för de arvingar som missbrukar alkohol, narkotika eller liknade kan det vara direkt skadligt att motta ett penningarv, även om de har förmyndare eller liknade, som i viss utsträckning kan motverka de skadliga effekterna av ett arv. Inte heller fall där det inte finns någon kontakt mellan arvlåtaren och bröstavinge förefaller det rimligt med laglotsreglerna.⁵⁴

När det gäller arvlåtare, som vill lämna kvarlåtenskapen till en välgörenhetsfond, istället för att låta kvarlåtenskapen gå i arv till redan

---

⁵¹ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm, 1996, s 543.

⁵² Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm, 1996, s 542.

⁵³ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm, 1996, s 543.

⁵⁴ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm, 1996, s 543ff.

välbärgade bröstarvingar, blir laglottreglerna ett hinder för sådana förordnanden. Likaså i fall där arvlåtaren skulle vilja hoppa över en generation, och låta kvarlåtenskap gå direkt till barnbarnen, vilka i många fall är i mer behov av ett arv än deras föräldrar.⁵⁵

F.d. justitieråd Olle Höglund har haft visa synpunkter på laglottssystemet. Han finner att laglottssystemet är av tradition fast förankrat i Sverige. Vi har det så beskaffat med rättsystemet, att det inte är så lätt att kringgå laglottreglerna med olika dispositioner i levande livet. Gåvor kan likställas med testamente om de är givna sent i livet, och kan då återvinnas av arvingarna så att de får sin laglott. Olle Höglund tror att det skall mycket till innan man avskaffar laglottsinstitutet i Sverige, eftersom den som sagt är fast förankrad genom tradition långt tillbaka i historien. Han anser även att laglottsrätten har en psykologisk betydelse för familjesammanhållningen och för att man bör sträva efter att behålla kärnfamiljen. I kärnfamiljen spelar laglotten en betydande roll.⁵⁶

Hovrättsrådet Krister Thelin har samma åsikter som Olle Höglund, främst argumentet att frågor som rör arv har sina rötter långt tillbaka i historien. Varför då ändra på en verksamhet som fungerar väl? Han tycker att det krävs starka skäl för att ändra på laglottssystemet. Enligt honom saknar det mening att göra ändringar i laglottssystemets bestämmelser.⁵⁷

---

⁵⁵ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996, s 542 ff

⁵⁶ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996, s 549.

⁵⁷ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm, 1996, s 548.

4 Lagändringar som berör laglotten.

I detta avsnitt redovisas lagändringar under 1900-talet som på något sätt påverkat laglottsinstitutet.

4.1 Lagändring i 1928 års lag om arv angående laglottsinstitutet

Från början av 1900 – talet hade bröstarvingen starkast arvsrätt i släkten med sin laglott, då räknades blodsbandet med arvlåtaren och att bröstarvingen tillkommit under äktenskapliga förhållanden som ett starkt skäl för att ha första arvsrätten före den efterlevande maken. Den efterlevande maken ärvde arvlåtaren endast om det ej fanns några bröstarvingar. På 1920 – talet placerades maken i andra arvsklassen jämte föräldrar och deras avkomlingar, medan bröstarvingen fanns i första arvsklassen.

När laglottsinstitutet diskuterades i samband med förberedandet av 1928 års lagstiftning, anfördes som skäl för att bevara laglottsinstitutet, att den testationsfrihet som fanns användes i ringa utsträckning. Man kan emellertid vända resonemanget och säga att om arvlåtaren genom testamente förordnat på annat sätt än detta, då är det ett starkt skäl för att antaga, att det i detta fall föreligger en fastare samhörighet mellan honom och testamentstagaren till exempel den efterlevande maken, i jämförelse med den samhörighet som finns mellan honom och den person som arvsordningen annars utpekat.⁵⁸

Bevarandet av laglottsinstitutet återfinns i 7 kap i AL⁵⁹ 1928. När lagberedningen hade att välja mellan en utvidgad testationsrätt eller bevara laglottsinstitutet, så valde de att bevara laglottsinstitutet, av den orsaken att det inte föreföll som att den fria testationsrätten skulle användas så ofta. Familjen var en enhet och det blandades inte in utomstående så ofta. 1920-talet var en orolig mellankrigstid så då det gällde det att hålla fast vid det som fungerade. Det fanns också andra juridiska frågor som behövde större uppmärksamhet i samhället än laglottsinstitutet. Under 1920 – talet fick vi även allmän rösträtt vilket gjorde att fler fick möjlighet att göra sin röst hörd. Bröstarvingen var fortfarande den viktigaste och efterlevande maken hade bara rätt till sitt giftorättsgods.⁶⁰ Reglerna om laglotsrätt för bröstarvinge satte en bestämd gräns för testamentsfriheten. Laglottsinstitutet tillhörde det fåtal arvsrättsliga normer, som trängts in i rättsmedvetandet hos

---

⁵⁸ SOU 1981:85, s 210.

⁵⁹ Lag (1928:281) om arv.

⁶⁰ SOU 1925:43, s 299.

de vidaste kretsar av befolkningen⁶¹ Denna rätt som skylderskapsarvets kärna, troddes kunna trotsa även de starkaste normer. Detta var uppfattningen på mitten av 1920 talet och den kan stämma, för snart hundra år senare finns laglotten fortfarande kvar. Nu har bröstarvingen fått ge vika för efterlevande maken, om det är bröstarvingens båda föräldrar så får den efterlevande maken ha hand om hela arvet tills denne avlider.⁶²

Lagberedningens argument för laglottsskyddets bevarande kontra utvidgandet av testamentsfriheten. Det fanns ett förslag som avvek från laglotten. Det var att barn som vid arvlåtarens död, på grund av sjukdom eller dylik orsak, var ur stånd att skaffa uppehälle åt sig själva eller barn vars uppfostran inte var avslutad, skulle ha rätt till ett engångsbelopp från kvarlåtenskapen, innan arv och testamente kunde tagas.⁶³

Vad angår frågan om lämplighetshänsynen talar för eller emot en laglottsrätt, har anhängarna av en utvidgad testamentsfrihet stannat vid olika meningar. Vissa har förordat en absolut testamentsfrihet, det vill säga möjligheten, att med förbigående av arvingarna testamentera bort allt till utomstående. Då har man förutsatt, att bröstarvingarna alltid bör äga rätt, att ur kvarlåtenskapen utfå vad som fordras till deras underhåll och utbildning.⁶⁴

En absolut testamentsfrihet skulle ge den efterlevande maken en starkare ställning om denne skulle få arvlåtarens kvarlåtenskap genom testamente. Den efterlevande maken är ibland tvungen att sälja saker som denne skaffat tillsammans med arvlåtaren bara för att bröstarvingarna skall få ut sin laglott. Vilket innebär att den efterlevande maken fräntas sin position, bara för att dess äkta hälft avlider. I så fall måste det alltid planeras hur man skall gå tillväga om den ene skulle avlida i ett äktenskap eftersom efterlevande makens ställning är så svag.⁶⁵

Till stöd för en absolut testamentsfrihet har huvudsakligen anförts att det är meningslöst, att tvinga en förmögen arvlåtare att efterlämna huvuddelen av sin egendom till barn, som redan befinner sig i goda ekonomiska omständigheter istället för att bereda honom tillfälle att understödja sin efterlevande make eller andra personer, som är mer i behov av stöd eller att lämna egendomen till allmännyttiga ändamål.⁶⁶ Andra har velat stanna vid en relativ testamentsfrihet. Det vill säga möjligheten, att fritt fördela egendomen bland arvingarna inbördes.

Huvudintresset i lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken till lag om arv har emellertid rört sig om den relativa testamentsfriheten. Den

---

⁶¹ Sjögren Wilhelm, Svensk juristtidning, 1926, s 13ff.

⁶² SOU 1925:43, s 299.

⁶³ Sjögren Wilhelm, Svensk juristtidning, 1926, s 16ff.

⁶⁴ SOU 1925:43, s 300.

⁶⁵ SOU 1925:43, s 301.

⁶⁶ SOU 1925:43, s 301.

främsta invändningen mot laglottsinstitutet har varit, att detta tvingar till en delning av kvarlåtenskapen, vilkens genomförande ofta vore olämpligt eller till och med omöjligt. Detta gäller särskilt när det är fråga om till exempel mindre jordbruksfastigheter och näringsverksamheter, och kvarlåtenskapen uteslutande eller huvudsakligen består av sådan egendom. Denna egendom måste då säljas för att arvingarna skall kunna få ut sina laglotter ur köpeskillingen, eller så måste någon av arvingarna åta sig att lösa ut de andra. Denne kan belastas med en stor och många gånger ruinerande skuldbörda för detta ändamål. Förutom detta har man bland annat också framhållit, att arvlåtaren genom laglottsinstitutet förhindras att fördela egendomen med hänsyn till arvingarnas skilda behov och andra sådana skälighetsgrunder.⁶⁷ Även den orsaken att efterlevande make blir lidande när det gemensamma hemmet splittras har framhållits.

4.2 1958 års Ärvdabalks ändringar gällande laglottsinstitut rörande adoptivbarn

I förslaget av ärvdabalksakkunniga⁶⁸ diskuteras mest om adoptivbarnen och dessas avkomlingar. Dessa skulle ha samma rätt som bröstarvingarna till laglott, efter adoptanten och dennes skyldemän i rätt uppstigande led. Särskilt eftersom barnets rättsliga samband med dess biologiska släkt avbryts, är det angeläget, att barnet fastare införlivas med adoptantens miljö. En av förutsättningarna för detta är, att barnet även i förhållande till adoptantens släkt, får samma ställning som ett av adoptantens egna barn. Barnet föreslås därför, vara arvsrättsligt bundet inte bara till adoptanten utan även till dennes släkt.⁶⁹

Denna ändring av adoptivbarnets rättställning innebär i stort sett att adoptivbarnet kommer att stå i samma familjerättsliga förhållande till adoptanten som adoptantens eget barn, och att den rättsliga förbindelsen mellan barnet och dess släkt principiellt avskäres.

Adoption bör grunda arvsrätt mellan adoptivbarnet och adoptanten eftersom syftet med adoptionen just är, att skapa ett riktigt föräldraförhållande istället för det biologiska.⁷⁰

Det nämndes inget om att ta bort laglottsinstitutet i samband med denna ändring, utan bara att adoptivbarn hade lika rätt till laglott, som egna bröstarvingar. Således tillkom istället enligt ändringen laglotten även för adoptivbarn. Bröstarvingar och adoptivbarn har sålunda lika stor andel av arvet skyddat mot testamentariska förordnanden.⁷¹

---

⁶⁹ SOU 1954:6, s 108.

⁷⁰ SOU 1954:6, s 109.

⁷¹ SOU 1954:6, s 109.

⁷⁰ Prop. 1958A nr 144, s 63ff.

⁷¹ SOU 1954:6, s 110.

4.3 De utomäktenskapliga barnens rättigheter i 1969 års ändring i Ärvdabalken

Sen gammalt har de utomäktenskapliga barnen i fråga om arv intagit en särställning. I början av 1900 – talet likställdes de med barn i äktenskap, i fråga om arvsrätt efter moder och hennes släktingar. Fram till 1970 – talet hade de emellertid inte någon arvsrätt efter faderns släktingar. De utomäktenskapliga barnen var uteslutna från arv efter sin fader, om de inte ansågs som trolovningsbarn, eller om inte fadern i särskild lagstadgad ordning avgivit arvsförklaring.⁷² De hade en svagare ställning än barn som var födda i äktenskap och som har sin laglott efter föräldrarna.⁷³ I och med denna ändring⁷⁴ upphävdes emellertid särbestämmelserna om utomäktenskapliga barns arvsrätt. Från och med 1 januari 1970 är barn utom äktenskapet, i princip helt likställda med barn inom äktenskap i arvsrättsligt hänseende. Barnet och dess bröstarvingar ärver i angivna fall fadern och dennes släktingar, dock endast under förutsättning att annan dödsbodelägare, boutredningsman eller den som sitter i boet senast vid bouppteckningen fått kännedom om arvingen, eller anteckning om barnet före arvfallet gjorts i personalakt, för arvlåtaren eller annan från vilken arvinge härleder sin arvsrätt.⁷⁵

4.4 Förslag till ändring av laglottsinstitutet i 1987 års Äktenskapsbalk till efterlevande makes fördel

Enligt lagutskottets betänkande⁷⁶ skulle ändringarna i Ärvdabalken innebära, att en make vid den andre makens död, skall ta arv efter denne före makarnas gemensamma bröstarvingar. Laglottsinstitutet behölls men gavs den konstruktionen, att bröstarvingarna får rätt till efterarv när den efterlevande maken i sin tur avlider. Helt oväntat fick då efterlevande make en bättre position än bröstarvingen, eftersom denne får vänta till båda makarna är avlidna.⁷⁷ Den efterlevande maken förvärvar egendom, efter den först avlidne maken, med fri förfoganderätt om det finns efterarvingar. Finns det vid den efterlevande makens död arvingar enbart efter den först

---

⁷² Beckman Sigrid, Arv, testamente boutredning, 1965, s 36.

⁷³ Prop. 1974:44, s 72.

⁷⁴ Lag 1969:621.

⁷⁵ Prop 1974:44, s 72ff.

⁷⁶ Prop. 1986/87:18.

⁷⁷ LU 1986/87:18, s 7.

avlidna maken, skall dessa ärva hela boet istället som för närvarande endast halva.⁷⁸

Enligt gällande regler i Ärvdabalken från mitten på 1980 – talet före ändringarna i slutet av 80-talet, om rätt till arv, var bröstarvingarna, det vill säga arvlåtarens barn och deras avkomlingar, i första hand berättigade till arv när någon avlidit. Arvet skulle fördelas lika mellan bröstarvingarna. När något av arvlåtarens barn hade avlidit och efterlämnat barn, fick dessa träda i dess ställe, och mellan sig dela föräldrarnas lott.⁷⁹ Hälften av den arvslott som en bröstarvinge är berättigad till, enligt dessa regler kallas laglott.⁸⁰ Denna har arvingarna alltid rätt att få ut. Skulle arvlåtaren ha testamenterat bort egendom som omfattas av laglotsanspråket, kan bröstarvingen påkalla jämkning av testamentet. Jämkning skall begäras inom sex månader, från det att bröstarvingen fick del av testamentet. Sker inte så har bröstarvingen förlorat sin rätt. Det kan hända att bröstarvingarna avstår till fördel för efterlevande make.⁸¹

Familjesakkunna föreslog i sitt betänkande betydande ändringar i Ärvdabalkens regler om rätten till arv. Förslaget innebar bland annat att rätten till laglott avskaffades. Efterlevande make skulle få sitta i oskiftat bo, med rätt att disponera över kvarlåtenskapen. Bröstarvingar efter den först avlidne maken, skulle enligt förslaget ha rätt till efter arv om en bröstarvinge begärde det, senast vid bodelningen och innan bodelningshandlingen skrevs under. Annars skulle han dock ha rätt, att genast få ut sitt arv efter den avlidne maken.⁸²

I propositionen⁸³ förslås att den efterlevande makens ställning stärks i arvsrättsligt hänseende. Frågan har emellertid fått en annan lösning i propositionen, än den som de familjelagssakkunna föreslog. Propositionens lösning innebär att efterlevande make, får en direkt rätt till arv före gemensamma bröstarvingar. Vad den efterlevande maken ärver skall innehas med fri förfoganderätt. När den efterlevande maken i sin tur avlider skall bröstarvingarna till den först avlidne ha rätt till efter arv i den sistnämndes kvarlåtenskap.⁸⁴ Bröstarvingar till den först avlidne, som inte också är den efterlevandes arvingar, särkullbarn, skall dock ha rätt att få ut sitt arv genast vid det första dödsfallet. Därmed är det till efterlevandes makes fördel att slippa splittra boet vid den ene makens död och få fortsätta det liv denne är van vid. Annars kan situationen göra att efterlevande make får sänka sin standard mer än vad som är skäligt. Någon ändring av nuvarande regler om laglotsinstitutet förordas inte i propositionen. De nya reglerna om makes arvsrätt innebär dock, att bröstarvingar i princip får vänta med att få ut sin laglott tills den efterlevande maken avlidit. Däremot

---

⁷⁸ LU 1986/87:18, s 7ff.

⁷⁹ LU 1986/87:18, s 25.

⁸⁰ ÄB 7:1.

⁸¹ ÄB 7:3.

⁸² LU 1986/87:18, s 26.

⁸³ Prop. 1986/87:1.

⁸⁴ Prop. 1986/87:1, s 5.

kan bröstarvingar göra sin laglottsrätt gällande vid den först avlidne makens död om denne make gjort ett testamente som inkräktar på laglotten.⁸⁵

Ändringar i samband med 1987 års Äktenskapsbalk, var endast i syfte att ge efterlevande make en starkare ställning. Och att skydda den efterlevande maken, mot att det gemensamma boet splittrades när en av dem avled. Den efterlevande makens behov var större än barnens som när de flyttat hemifrån kunde försörja sig själva.⁸⁶

---

⁸⁵ LU 1986/87:18, s 26ff.

⁸⁶ Walin Gösta, Kommentarer till Ärvdabalken, 2000, s 18.

5 Komparation med England

Mitt val av land att jämföra med föll på England, eftersom det ligger nära och har en annan rättsordning än vår, common law.

Länder som inte har laglott är förutom England även till exempel Nederländerna, Ungern, Argentina, Dominikanska Republiken, de flesta delstaterna i USA, Venezuela, Botswana, Nigeria, Sri Lanka, Thailand och Vietnam. Merparten av världens länder har laglott eller något som liknar laglott.⁸⁷

Rätten till arvlåtarens kvarlåtenskap grundas antingen på legal arvsrätt eller på den avlidnes sista vilja genom testamente. Inom skilda rättssystem återfinns de två olika varianterna. Den ena rätten som är det normala vid arv och den andra som ett undantag. I det ena rättssystemet kan det anses normalt, att det används testamente för att förordna om kvarlåtenskap och att den legala arvsordningen kommer i andra hand, och tillämpas för den händelse någon försummat att upprätta testamente. Den legala arvsrätten betecknas i överensstämmelse härmed vanligen som intestatarvsrätt.⁸⁸ Inom ett annat rättssystem anses det naturligt att lagen utpekar vilka, som arvlåtarens kvarlåtenskap skall övergå på. Att arvlåtaren själv förordnar om sin kvarlåtenskap genom testamente står då i strid med lagens regler och ses som ett undantag. Vilket rättssystem man nu än har valt, är de i de flesta rättsordningar sedan gammalt, så att det skall finnas en laglott för de legala arvingarna. Det vill säga en rätt att oavsett testamentariska dispositioner, alltid behålla en viss andel eller ett visst värde av kvarlåtenskapen.⁸⁹

Grundtyper för de olika slagen av rättssystem, kommer för ena sidan av den romerska rätten, och för den andra sidan av den gamla germanska rätten. Vad den romerska rätten angår, är det troligt att den som hade egna barn eller åtminstone söner, i äldre tid inte kunde genom testamente förfoga över sin kvarlåtenskap. De historiskt givna senare rättskällorna uppvisar emellertid ett rättstillstånd, där denna uppfattning sedan länge varit en övergiven ståndpunkt. Detta på grund av att den romerska familjefaderns oinskränkta bestämmanderätt över familjemedlemmarnas personer och familjens ekonomiska angelägenheter, hade skapat en rätt till fullständig testamentsfrihet.⁹⁰ Den äldre uppfattningen var, att det formella kravet på ett giltigt testamente, innebar att bröstarvingarna skulle i testamentet vara uttryckligen förklarade arvlösa, om de inte var insatta som arvingar. Denna

---

⁸⁷ Mellblom Per-Erik, Några tankar kring laglotten, 1989, s 43.

⁸⁸ SOU 1925:43, s 289.

⁸⁹ SOU 1925:43, s 290.

⁹⁰ SOU 1925:43, s 291.

frihet att testamentera användes inte fientligt mot någon familjemedlem utan mer för att sammanhålla egendomar hos någon av arvingarna.⁹¹

5.1 Engelsk arvsrätt

Den germanska rättsutvecklingen återspeglas inom de kontinentala rättssystemen. Den engelska rätten på ifrågavarande område uppvisar dock en utveckling, som skiljer sig från all annan europeisk rätt. I England uppstod slitningar mellan den germanska släktarvsrätten och den romerska testamentsrätten. Utvecklingen fick till en början samma resultat som i de andra länderna. Det medgavs till en början att arvlåtaren fritt förfogade över en viss kvotdel, som han kunde testamentera bort av sin kvarlåtenskap, medan resten behölls för att tillfalla de närmaste arvingarna.⁹² Utvecklingen upphörde inte där utan ledde till att det slutligen genomfördes en oinskränkt testamentsfrihet. I den engelska rätten finns idag inte något laglottsskydd.⁹³ Enligt 1938 års Act i dess ursprungliga lydelse, har England istället ett undantag från att testamente skall gälla. Det är när barn eller efterlevande make, som inte tillgodosetts i testamentet, är i behov av visst underhåll. Det skall då tillerkännas egendom eller avkastning därav.⁹⁴ Periodiskt underhåll fick dock inte tas i anspråk mer än två tredjedelar av avkastningen från kvarlåtenskapen om den avlidne efterlämnat både maka och barn, eller hälften om han efterlämnat maka eller barn. Det är ett genomgående drag i anglosachsisk arvsrätt att bestämmelser om laglottsskydd saknas.⁹⁵

Från att ha varit en rättsordning, som vuxit fram på en del av en ö, så har Englands rättssystem lyckat sprida sig till en tredjedel av världens länder. Detta tack vare att Storbritannien har varit ett kolonivälde. Fast det verkar vara medeltida drag i rättsväsendet, rör det sig om ett i högsta grad modernt rättssystem av högsta kvalitet. Vid Hastings 1066 när normandiska erövrare besegrade de sachsiska styrkorna övertog de makten i England. Sedan dess har den engelska rätten inte förändrats sig av vare sig revolutioner som i Frankrike eller kodifikationer.⁹⁶

Inom rättsordningens centrala delar kan man fortfarande stödja sig på prejudikat från medeltiden. Från början var det skilda sedvanerättsliga regler i de olika delarna av landet, men från 1200 – talet infördes samma lagregler över hela landet. Common law blev inte skapat genom lagstiftning, utan genom domstolarnas prejudikatbildande verksamhet.⁹⁷

---

⁹¹ SOU 1925:43, s 294.

⁹² SOU 1925:43, s 300.

⁹³ SOU 1925:43, s 289ff.

⁹⁴ SOU 1981:85, s 207.

⁹⁵ SOU 1964:34, s 363.

⁹⁶ Bogdan Michael, Komparativ rättskunskap, s 92.

⁹⁷ Bogdan Michael, Komparativ rättskunskap, s 93.

I England har ända sedan 1926 års ingång⁹⁸ den legala arvsföljden, varit en annan beträffande fast egendom, än när det gäller lös egendom. Det karakteristiska för arvsföljden till fast egendom var dels, att denna hänförde sig inte till arvlåtaren som sådan, utan till den som senast förvärvat fastigheten genom annat fång än arv. Dels att reglerna i stor utsträckning avsåg egendomens sammanhållande på en hand.⁹⁹

Den lösa egendomen tillföll arvlåtarens bröstarvingar, till lika delning med full representationsrätt för avkomlingar till avlidet barn. Sistnämnda regel gäller numera även beträffande fast egendom. Detta har sin historiska förklaring i det hänseendet att den gamla engelska länsrätten åt rättförhållandena angående fast egendom givit en prägel, som ännu inte fullständigt utplånats om också särskilt under de åren mellan 1925 och 1930. Lagstiftningen på området har under den tiden genomgått en ganska genomgripande modernisering, som Law of Property Act 1925.¹⁰⁰

Testamentsinstitutet hade i England när det gällde fast egendom, att kämpa med den vid dess uppkomst strängt genomförda feodalismen. Avvikelser från den legala successionsordningen, kunde nämligen inte bestämmas utan länsherrens samtycke. Föryttring kunde däremot i stor utsträckning äga rum. Redan på 1300 – talet fann kyrkans män utvägen, genom fiduciarisk överlåtelse till någon utomstående, och på detta sätt försäkra kyrkan egendomens avkastning. Detta förfaringssätt blev visserligen emot århundradets slut förbjudet.¹⁰¹

Under 1400 – talet började man efter mönstret av detta för lekmanändamål fiduciariskt överlåta fast egendom till testamentsexekutor, med föreskrift att avkastningen skulle komma vissa angivna personer tillgodo. Denna sedvänja fick oämärkt utveckla sig. Till en början förelåg här inte någon rättslig plikt för exekutorn att rätta sig efter arvlåtarens önskemål. Förordnandet var på motsvarande sätt som vid det romerska fideicommissum, grundat på förtroende till exekutorns goda vilja. Senare började emellertid lordkanslern bereda rättsskydd åt destinatären, och därmed var hindret som feodalismen utgjorde för testamentsfriheten överkommet.¹⁰²

Under första hälften 1500 – talet företogs upprepade lagstiftningsåtgärder i detta ämne. Från slutet av 1600 – talet har rätten att göra testamente av den engelska aristokratin, begagnats i syfte att sammanhålla familjegodsen på en hand. Beträffande lös egendom uppvisar den äldre engelska rättsutvecklingen ungefär samma bild, vilken vi redan känner igen från kontinenten. Kampen mellan romerska och germanska grundsatser ledde liksom på andra håll till resultatet att arvlåtaren då närstående arvingar

---

⁹⁸ Administration of Estates Act 1925.

⁹⁹ SOU 1925:43, s 65.

¹⁰⁰ SOU 1925:43, s 66.

¹⁰¹ SOU 1925:43, s 66ff.

¹⁰² SOU 1964:35, s 364.

fanns, fick testamentera över viss kvotdel av kvarlåtenskapen. Den fortsatta utvecklingen förde emellertid i England i princip till full testamentsfrihet.¹⁰³

Laglottsrätt eller motsvarande skydd för arvingarnas intresse var helt okänt, inte heller vet den engelska rätt av någon universalsuccession. Egendomen tillfaller inte direkt arvingarna och dessa medverkar inte som sådana vid boets utredning. I fall testamente inte finns övergår istället kvarlåtenskapen med fiduciarisk rätt på särskild boutredningsman. Har inte arvlåtaren utsett sådan, förordnas han av rätten. Med iakttagande av prioritetsrätt för vissa intressenter. Han har att utreda boet, betala skulderna och överlämna den behållna egendomen, till vederbörande arvingar eller testamentstagare, vilka följaktligen inte är ansvariga för boets skuldbelopp. Utredningsmannen intar den ställning som i allmänhet tillkommer förvaltare¹⁰⁴ av sådan egendom, som gjorts till föremål för särskild stiftelse.¹⁰⁵ Dödsboförvaltningen i England kan bli ganska långvarig uppskov med skifte eller med utlämnande av viss lott föranledes nämligen ofta av efterlevande makes rätt till avkastningen, eller av regeln att minderårigs rätt till arv blir definitiv först då han uppnår 21 års ålder, eller dessförinnan ingår äktenskap.

I fråga om testamentes innehåll, skiljes mellan universella legat¹⁰⁶ och partikularlegat. Det universella legatet avser hela behållna kvarlåtenskapen, på så sätt all den fasta och lösa egendomen, som skulle ha tillfallit arvingarna om testamente inte funnits, och som inte enligt särskild förordnande skall tillkomma annan. Partikularlegaten är antingen generella, ett penningbelopp, vilket skall utgå ur behållningen eller ett föremål som skall anskaffas med anlitande därav. Demonstrativa legat är en förmån som skall utgå ur en viss egendom eller specifika legat, som avser absolut bestämd sak eller egendom. Legatariens rätt inträder principiellt vid dödsfallet, men kräver för verkställighet i regel bifall av utredningsmannen, som svarar för att borgenärerna få sitt och att arvsskatten blir betald.¹⁰⁷ Oinskränkt personligt betalningsansvar för arvinge eller testamentstagare, beträffande avlidens skulder blir inte aktuellt enligt engelsk rätt.¹⁰⁸

Avdelningen Family division under High Court, befattar sig med familjerättsliga mål, som till exempel arv.

Engelsk rätt är inte lätt att få en överblick av. Den bestod 1980 av vid uppskattning 350 000 publicerade rättsfall, över 3000 av parlamentets antagna lagar, samt oräkneliga sekundära författningar.¹⁰⁹

---

¹⁰³ SOU 1925:43, s 362.

¹⁰⁴ trustees.

¹⁰⁵ trust.

¹⁰⁶ residuary legacies.

¹⁰⁷ SOU 1929:22, s 37ff.

¹⁰⁸ Prop. 1980/81:48, s 203.

¹⁰⁹ Bogdan Michael, Komparativ rättskunskap, s 92ff.

5.2 Svensk arvsrätt

Den germanska rättens tanke ligger till grund för laglottsbestämmelserna i Norden. Den svenska rättsutvecklingen kan anses typisk för den germanska rättens utveckling i allmänhet. Testamente i romersk mening var otvivelaktigt okänt för den äldsta svenska rätten. Antagligen har det väl förekommit, att man vid tanke på kommande frånfälle givit bort egendom till andra än arvingarna, eller på detta sätt gynnat någon annan arvinge framför de andra arvingarna. I vilken utsträckning detta har skett är det ingen som säkert kan bedöma.¹¹⁰

Genom arvsreglerna försökte man förr i tiden så långt som möjligt se till, att jordegendom stannade inom ätten. Gentemot detta bonde- och adelsintresse bröt sig redan tidigt den kristna kyrkans önskemål in. Genom införandet av testamente försökte man tillgodose kyrkans behov av jordförvärv. Kyrkan hävdade, att det även utan arvingarnas medgivande skulle vara tillåtet, att testamentera till fromma ändamål. Kampen mellan kyrkans företrädare och företrädarna för det gamla ätte- och släktsamhället var hård. Kyrkan lyckades dock vinna ansevärda framgångar i sin kamp.¹¹¹

I Göotalagarna vann det så kallade huvudlottssystemet ingång. Det innebar att arvlåtaren tänktes dela kvarlåtenskapen, mellan sig själv och arvingarna efter antal. Efter det hade han rätt att skänka bort sin del till kyrkan. Enligt Svealagarna fick arvlåtaren för donation till fromma ändamål, fritt förfoga över lösöre och avlingejord. Men utan arvingarnas medgivande, kunde han inte skänka bort, mer än en tiondel till sådana ändamål. Man talar här om arvejordssystem. På grund av stridigheter rörande testationsrätten, mellan å ena sidan de världsliga stormännen, å andra sidan biskopen, kom dock Södermannalagen vid dess omarbetning 1325, att sakna bestämmelser om testationsrätt.¹¹²

I Magnus Erikssons stadslag utgjorde den del som kunde testamenteras bort om det fanns arvingar en tiondel. Om det inte fanns bröstarvingar, men väl andra inländska arvingar gällde en tredjedel, och om det fanns utländska arvingar hälften. Magnus Erikssons landslag saknade bestämmelser om testationsrätt. Följden blev att man fortsatte att tillämpa landskapslagarnas föreskrifter, men så småningom övergick man till att tillämpa Upplandslagens bestämmelser, vilket innebar att tillämpa parentelprincipen med istadarätt.¹¹³

I 1734 års lag var det förbjudet att på landet testamentera bort arvejord. Man fick däremot testamentera bort självförvärvad jord och lösören. I stad däremot fick viss kvotdel av kvarlåtenskapen testamenteras bort. Genom en

---

¹¹⁰ SOU 1925:43, s 294.

¹¹¹ SOU 1925:43, s 56.

¹¹² SOU 1925:43, s 59.

¹¹³ SOU 1925:43, s 60.

reform, som genomfördes 1857 infördes istället ett laglottssystem av samma typ som fortfarande gäller, och som skyddar endast bröstarvingar.¹¹⁴

5.3 Vad är skillnaden mellan Sveriges och Englands arvsrätt?

Det som skiljer Englands arvslag från Sveriges, är att England mer har efterkommit den romerska rätten, även om de ett tag hade den germanska rätten. Sverige har istället hela tiden haft den germanska rätten, som de flesta andra av Europas länder. Orsaken till detta kan vara att katolicismen har varit stark i England, medan protestantismen har varit den starkare i Sverige. Katolicismen förespråkar, att man skall kunna skriva testamente utan arvingars inblandning, och då testamentera kvarlåtenskapen till kyrkan.

I början fanns det slitningar mellan romersk och germansk rätt och England hade systemet som liknar det germanska med att arvlåtaren endast fick testamentera bort en disponibel del av sin kvarlåtenskap. Detta ändrades dock och det blev istället efter romersk rätt att arvlåtaren fick testamentera bort hela kvarlåtenskapen. Undantaget till detta var att om det fanns make eller bröstarvingar som inte hade försörjning och ej tillgodosetts i testamentet, och var i behov av visst underhåll skulle då tillerkännas egendom eller avkastning därav¹¹⁵. Jämförligt med laglotten som vi har i Sverige men som ej finns i England. I Sverige däremot har vi från 1300 – talet haft den regeln att släkten alltid skall komma i första hand och testamente endast gällde på en kvotdel av kvarlåtenskapen. Kyrkan gjorde sitt för att stora delar av kvarlåtenskapen skulle tillfalla kyrkan genom testamente till fromma ändamål. De lyckades inte helt eftersom det snart infördes att hälften av kvarlåtenskapen skulle gå till bröstarvingarna och då endast hälften fick testamenteras till kyrkan.

Det skulle vara stötande för rättskänslan i vårt land, att utvidga testamentsfriheten i ändamål för att möjliggöra ett sammanförande av förmögenheten hos ett av barnen under det att de andra lämnades mer eller mindre lottlösa. Visserligen blir den i England medgivna fullständiga testamentsfriheten, i avsevärd omfattning utnyttjad på detta sätt. Bland de förmögnare klasserna i England särskilt bland de större jordägarna. Nämnda bruk sammanhänger dock med historiskt givna samfunds- och förmögenhetsförhållanden, som är väsentligt olika våra. Det får inte heller förbises, att den redan medgivna testamentsfriheten där den begagnats stundom inte används för att förtänksamt ordna kvarlåtenskapens fördelning, med hänsyn till föreliggande förhållande utan för att kränka en viss arvinge, till vilken arvlåtaren fattat agg. Alternativt för att har gynnat en viss arvinge, som förstått att till sin fördel utnyttja arvlåtarens svaghet och

---

¹¹⁴ Agell, Civilrätt, s 396.

¹¹⁵ SOU 1981:85, s 207.

oförstånd. Ett utvidgande av testamentsfriheten, skulle helt säkert komma dylika testamentariska dispositioner, att framstå i än mer förhatlig dager.¹¹⁶

Bouppteckning går till på ungefär samma sätt, men i England har boutredningsmannen större befogenheter än i Sverige, boutredningsmannen är mer att jämföra med vår förvaltare. Legaten är inte samma som i det svenska systemet, i England finns det universella och partikularlegat. Vilket det första gäller hela kvarlåtenskapen vilken annars skulle ha tillfallit arvingar och partikularlegat gäller en sak eller ett pengbelopp som det svenska legatet.¹¹⁷

Naturligtvis innehåller engelsk rätt numera också högt utvecklade materiella rättsregler. Det processuellt inriktade tänkandet kommer även idag till uttryck på många olika sätt. Åtskilliga frågor vilka i Sverige betraktas som materiellrättsliga, uppfattas i England som processuella, som till exempel preskription och kvittning. Prejudikat spelar en stor roll i den engelska rättsordningen. En del principer, som avser tolkningen av rättsfall är gemensamma för båda rättssystemen.¹¹⁸

Sveriges utveckling utgick från germanska rätten och vi har legal arvsordning före testamente, medan England utgick från romerska rätten och har testamente som huvudregel i arvsrätten och legala arvsordningen som undantag.

---

¹¹⁶ SOU 1925:43, s 300ff.

¹¹⁷ SOU 1925:43, s 300.

¹¹⁸ Bogdan Michael, Komparativ rättskunskap, s 92.

6 Analys

6.1 Vem har haft det starkaste skyddet mellan bröstarvinge och efterlevande make?

Skyddet för bröstarvinge respektive efterlevande make har skiftat genom åren. Under mitten av 1800 – talet och ungefär hundra år framåt var skyddet för bröstarvingarna starkt. De sista tjugo åren har skyddet för efterlevande make ökat och nu har bröstarvingarnas rätt att ta ut sitt arv efter först avlidne föräldern starkt begränsats och kan endast ske vid undantag, annars måste bröstarvingen vänta tills även den andra föräldern avlidit. Undantaget är om den förste arvlåtaren testamenterar bort bröstarvingarnas laglottsdel, då har de rätt att begära jämkning av testamente. Särkullbarn däremot har rätt att få ut sin del när dennes förälder avlider och behöver ej vänta tills efterlevande make avlidit. Särkullbarnet kan om det så vill avstå att ta ut arvet direkt och vänta på efterarv när den efterlevande maken är avliden.¹¹⁹

Med tanke på äktenskapets uppbyggnad bör arvet efter arvlåtaren tillfalla efterlevande make som denne har sammanlevat med. Argumenten för och mot är många, och båda sidor har sina anhängare. Stödet för efterlevande make blir allt större för varje år som går. Våra lagstiftare har uppmärksammat den oskäliga situation som efterlevande make kan hamna i utan att själv råda över det. Bröstarvingarna är de som tar minst skada eftersom de behåller den livssituation de redan byggt upp och den förbättras endast genom ett arv.

Argumentet att det starkaste bandet socialt och ekonomiskt finns mellan bröstarvingarna och arvlåtaren är inte alltid det riktiga. Situationen kan dock i många fall vara sådan och då håller argumentet att de har störst rätt till kvarlåtenskapen. Traditionen att bröstarvingarna har rätt till en del av kvarlåtenskapen kan diskuteras, det argumentet är inte så starkt längre eftersom de flesta vuxna är självförsörjande och inte i behov av laglotten längre. Dessa argument har ingen tanke på hur det går för efterlevande make, och i vilken situation denne hamnar som under sin livstid byggt upp något som raderas när den andre maken dör.¹²⁰

Några försök att uppmärksamma efterlevande make har gjorts, men det tog ända till 1980 – talet innan det hände något. Under 1900 – talet har det gjorts några försök att avskaffa laglottsinstitutet men utan något resultat. De argument som framkommit varför vi skall ta bort laglottsinstitutet, är att tiden har vuxit ifrån den. Det är inte längre det samhälle som det var i slutet på 1800 – talet när laglotten hade sin plats i samhället, då den kunde vara till

---

¹¹⁹ Saldeen Åke, Arvsrätt, s 17ff.

¹²⁰ Saldeen Åke, Arvsrätt, s 52.

hjälp vid försörjning och skolgång när den ene föräldern avled. Argumentet som anförs är att bröstarvingen numera klarar sig bra själv på grund av studiemedel vid utbildning och bra lön vid arbete även i ett tidigt stadium av anställningen, då tjänar laglotten inte längre sitt syfte. Tiden förändras och det måste laglotsinstitutet också göra.¹²¹

6.1.1 Laglotsinstitut är djupt förankrat i tradition – systemet förlegat?

De som förespråkar att behålla laglotsinstitutet har anfört att det är en tradition man inte kan ändra på, för att den är för djupt rotad i vårt samhälle. Argumentet att det är för djupt rotat i samhället för att ändra på, visar att de som tänker så, inte ser samhällets utveckling utan vill behålla det som är gammalt och beprövat.¹²² De starkaste rösterna för laglotsinstitutet har argumentet; det har fungerat bra i 150 år, varför ändra ett väl fungerande system?¹²³

Vi måste följa utvecklingen i vårt samhälle och laglotsinstitutet hör till tradition och sådan måste ibland brytas. Det framstår som om de som vill behålla laglotsinstitutet inte vill se att samhället har genomgått en förändring sedan laglotssystemets tillkomst. Det är inte längre samma förutsättningar i samhället som det var på mitten av 1800 – talet. Då var vi på väg in i industrialiseringen och nu är vi inne i informationsamhället. Inte bara människorna har förändrats utan också de ekonomiska förutsättningarna i samhället. Ett exempel är att när någon studerar har denne rätt att söka studiebidrag för att försörja sig under studietiden, detta fanns ej när laglotten infördes så där är en stor skillnad då det idag är många som studerar.

Efterlevande makes förespråkare är för en förändring och vill avskaffa laglotsinstitutet. De ser förändringarna i samhället, och att vi inte längre behöver laglotssystemet.¹²⁴

6.1.2 Behövs till försörjning – det finns andra skydd?

Familjeenheten är en viktig del i det hela. Familjen är inte längre beroende av arv i försörjningssyfte, det blir i så fall endast av känslomässiga skäl. Argumenten för att behålla laglotsinstitutet spelar mycket på känslor. Livslängden har förändrats, numera är medelbröstarvingen i en ålder runt 50 år och har då i flesta fall uppnått en bra levnadsstandard.¹²⁵

---

¹²¹ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996, s 542ff.

¹²² Saldeen Åke, Arvsrätt, s 22ff.

¹²³ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm, 1996 s 549.

¹²⁴ SOU 1981:85, s 209.

¹²⁵ SOU 1981:85, s 209.

Räknar man inte med arvet av en näringsverksamhet behöver ingen arv längre för att överleva, eftersom samhället byggt upp ett skyddsnet med försäkringar och andra skydd. Det händer fortfarande att män blir föräldrar vid hög ålder, och att de har flera barnkullar. Då kan det finnas bröstarvingar som är omyndiga när fadern avlider och behöver laglotten för försörjning. För vuxna bröstarvingar blir det bara ett tillskott i kassan om det gäller pengar. Är det inventarier kan de ha ett affektionsvärde.

Vid arbete kan man numera komma upp i en bra lön rätt så tidigt och vid studier har man rätt till olika bidrag så detta är ett argument mot att vi skall behålla laglottsinstitutet.

Skulle bröstarvinge vara psykiskt sjuk eller lida av annan liknade åkomma kan kvarlåtenskapen behövas för vård och uppehälle då denne kanske inte klarar av detta själv. I dessa fall behövs laglottsinstitutet då det kommer till nytta för dem som behöver hjälp med försörjning och vård.¹²⁶

6.1.3 Särkullbarnen glöms bort – separat lagstiftning för särkullbarn?

Särkullbarnet har det bästa utgångsläget av bröstarvingarna eftersom de än så länge fortfarande kan få ut sitt arv efter föräldern direkt utan att behöva vänta på efter arv av den andre maken. Efterlevande make har ännu en bit kvar för att helt få behålla arvlåtarens kvarlåtenskap, så länge särkullbarnen särbehandlas och ges företräde vid arv. Särkullbarnen har ända fram till 1970 – talet inte haft någon arvsrätt efter sin fader, så länge har den legala bröstarvingen haft det bättre.

Särkullbarn har samma ovillkorliga rätt till arv efter sin förälder som legala bröstarvingen har så på det området är det lika, de kan inte heller bli arvlösa genom testamente.¹²⁷ Särkullbarn kan endast bli arvlösa om deras förälder under livet skriver ett äktenskapsförord att andre maken äger allt som enskild egendom. Ökningen av skilsmässor har orsakat att det finns fler familjebildningar, det blir fler särkullbarn och laglotten blir ett hinder när arvlåtaren vill gynna nuvarande make mot barn i tidigare äktenskap.¹²⁸

Skulle nu fallet vara så att laglottsinstitutet avskaffas kan det lagstiftas separat för särkullbarn så att de får samma rättigheter som legala bröstarvingar.

---

¹²⁶ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996, s 525.

¹²⁷ SOU 1981:85, s 207.

¹²⁸ Förhandlingar vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 1996, s 523ff.

6.1.4 Släkten i första hand – legala arvsordningen skyddar släkten?

Argumentet att släkt med blodsband skall komma före utomstående när det gäller att ärva, för att det finns starkast band mellan arvlåtaren och bröstarvingen används ofta i diskussionerna. De som förespråkar behållandet av laglottsinstitutet ser mer till tradition, och att ha ett skydds nät för bröstarvingarna. Möjligheten att hjälpa släktingar att behålla kvarlåtenskap inom släkten, kan ske om arvlåtaren följer den legala arvsordningen. Den ovillkorliga rätten för en bröstarvinge att ärva arvlåtaren bara på grund av att de är släkt, kan ses som skäligt. Arvlåtaren behöver inte hålla sig inom släkten med sitt testamente utan är fri att testamentera den disponibla delen till vem han vill.¹²⁹

6.1.5 Begränsa med laglott – fri disposition?

Bröstarvingarna har nu det skyddet i laglottsinstitutet att de aldrig kan bli helt utan arv. Skulle någon ha försökt att lura till sig ett arv genom falska förespeglingar, så kan alltid bröstarvingarna begära jämkning av testamentet och få sin lagliga del av arvet. Om allt testamenterades bort fick de som arvlåtaren så önskade kvarlåtenskapen. Då är förutsättningen att arvtagarna sedan skulle följa det med respekt för arvlåtaren. På det sättet kan ingen kräva en viss del av kvarlåtenskapen, utan alla har lika rätt till allt efter arvlåtarens vilja.

Avskaffas laglottsinstitutet så betyder det inte att bröstarvingarna inte skulle få någonting alls. Det betyder att de aldrig kan kräva att få en viss del. När det inte finns något testamente, har de rätt att få sin arvslott. Men de skall aldrig kunna kväva att få sin laglott om kvarlåtenskap testamenterats till någon annan.

Arvlåtaren skall inte heller behöva begränsas av laglotten, utan vara fri att testamentera kvarlåtenskapen till någon annan än bröstarvinge, till exempel efterlevande make. Då finns förstås risken att arvlåtaren gynnar en viss arvinge, som förstått att till sin fördel utnyttja arvlåtarens svaghet och oförstånd. Så det hela står mellan att begränsa det hela med laglotten eller att låta arvlåtaren få fritt disponera över kvarlåtenskapen. Begränsning av förfogandet över kvarlåtenskapen kan anses höra till det förgångna, det finns så många olika sätt att kringgå laglotten att det inte verkar finnas mycket anledning att fortfarande behålla laglottsinstitutet när det inte längre fyller sitt ändamål.¹³⁰

---

¹²⁹ Saldeen Åke, Arvsrätt, s 22ff.

¹³⁰ Saldeen Åke, Arvsrätt, s 16ff.

6.1.6 Rättvisa mellan bröstarvingarna – arvlåtaren kan skriva testamente till en av bröstarvingarna?

Ett argument är att skapa rättvisa mellan bröstarvingarna inbördes, en sådan arvinge är tillförsäkrad sin laglott, även om arvlåtaren med testamentet inte vill att kvarlåtenskapen skall gå utanför bröstarvingarna krets, men avser att gynna en av dem framför de andra¹³¹

Särkullbarn har samma ovillkorliga rätt till arv efter sin förälder som legala bröstarvingen har på det området är det lika. De kan inte heller göras arvlösa genom testamente.¹³² Särkullbarn kan endast bli arvlösa om deras förälder under livet skriver ett äktenskapsförord att andre maken äger allt som enskild egendom. Detta drabbar inte legala bröstarvingar eftersom de är barn till båda makarna.¹³³ Diskuteras kan om det finns ett starkare band mellan arvlåtaren och legala bröstarvingarna, än det finns mellan särkullbarn och arvlåtaren. Arvlåtaren är förälder till båda, då får man se på de sociala och ekonomiska banden. Där kan det skilja till både särkullbarnets och den legala arvingens fördel. Det behöver inte vara så att det starkaste bandet finns mellan den legala arvingen och arvlåtaren, det kan lika bra vara så att bandet är starkare till särkullbarnet. Så det kan inte tas för givet att det är på ena eller andra sättet. Rättvisa mellan bröstarvingarna kan nog aldrig uppnås eftersom förhållandet till arvlåtaren är olika.¹³⁴

Särkullbarn har bättre situation än legala bröstarvingen eftersom de inte behöver vänta på arvet utan kan kräva ut det direkt. Bröstarvingar som är barn till båda makarna måste vänta på sitt arv. Om inte arvlåtaren testamenterat bort deras laglott, i så fall får de begära jämkning och få ut laglotten direkt, där är det inte rättvist mellan barnen.¹³⁵ Innan fick den legala bröstarvingen ut arvet direkt men numera får den vänta till båda föräldrarna har avlidit.

---

¹³¹ SOU 1981:85, s 207.

¹³² Saldeen Åke, Arvsrätt, s 17.

¹³³ Saldeen Åke, Arvsrätt, s 16.

¹³⁴ SOU 1981:85, s 208.

¹³⁵ SOU 1981:85, s 207.

Käll- och litteraturförteckning

Offentliga tryck

Prop. 1980/81:48 Om dödsbodelägarans ansvar för den dödes skulder m.m.
Prop. 1986/87:1 Äktenskapsbalken m.m.

LU 1980/81:1 Lagutskottets betänkande och yttranden
LU 1986/87:18 Lagutskottets betänkande och yttranden

SOU 1929:22 Förslag till Lag om testamente m.m.
SOU 1954:6 Ärvdabalk förslag av Ärvdabalksakkunniga
SOU 1964:35 Äktenskapsrätt förslag av Familjerättskommittén
SOU 1981:85 Äktenskapsbalken

Litteratur

Agell Anders, Civilrätt, upplaga 19:1, Elanders Gummesson, Falköping 2005

Agell Anders, Testamentsrätt, upplaga 3, Iustus Förlag, Uppsala 2003

Agell Anders, Äktenskap, Samboende, Partnerskap, upplaga 2, Iustus Förlag, Uppsala 1998

Beckman Sigrid, Arv, testamente, bouppteckning, upplaga 2, P.A. Norstedts&soner förlag, Stockholm, 1965

Bogdan Michael, Komparativ rättskunskap, upplaga 2, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2003

Mellblom Per-Erik, Några tankar kring laglotten, Examensarbete i juridik vid Lunds Universitet, Lund 1989

Saldeen Åke, Malmström Åke, Successionsrätt, arv, bodelning och arvskifte, upplaga 8, Iustus förlag AB, Uppsala, 1991

Saldeen Åke, Arvsrätt, upplaga 3, Iustus förlag, Uppsala 2006

Wallin Gunvor, Testamentsrätt, AWE/Geber, Stockholm, 1976

Walén Gösta, Ärvdabalken, Norstedts, Stockholm, 1959

Walén Gösta, Kommentarer till Ärvdabalken, Del 1-17 kap, Arv och testamente, upplaga 5, Norstedts Juridik, Kristianstad, 2000

Övrigt

Svensk juristtidning årgång 1926

Nordiska juristmötet, Förhandlingarna vid det 34:e nordiska juristmötet, Del 2, Stockholm, 1996